

УДК 378:005.963.1]:001.895-028.77

DOI: 10.31499/2618-0715.2(9).2022.267381

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ
ДО ДОСЛІДНИЦЬКО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Чирва Ганна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та соціально-поведінкових наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3791-6111>

E-mail: ch56@i.ua

У статті охарактеризовано теоретико-методичні засади підготовки докторів філософії з менеджменту до дослідницько-інноваційної діяльності.

Автором проаналізовано українські та зарубіжні (міжнародні) документи, які підтверджують важливість дослідницько-інноваційної підготовки науково-педагогічних кадрів, докторів філософії. Здійснено аналіз Стандарту вищої освіти (третій (освітньо-науковий) рівень, галузь знань 07 Управління і адміністрування, спеціальність 073 Менеджмент) та освітньо-наукової програми «Менеджмент», яка з 2016 року реалізується в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Встановлено, що система підготовки докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності потребує постійного удосконалення теоретико-методичних засад у контексті загальнодержавної стандартизації означеного процесу зі збереженням автономного права закладів вищої освіти, наукових установ на унікальність освітньо-наукових програм.

Ключові слова: доктор філософії, підготовка докторів філософії з менеджменту, дослідницько-інноваційна діяльність, Стандарт вищої освіти, освітньо-наукова програма «Менеджмент».

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TRAINING
OF SCIENTIFIC AND TEACHING STAFF IN MANAGEMENT
FOR RESEARCH AND INNOVATION ACTIVITIES**

Chyrva Hanna, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of economics and social-behavioral sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3791-6111>

E-mail: ch56@i.ua

The article describes the theoretical and methodological principles of training PhDs in management for research and innovation activities.

Doctor of philosophy is an educational and at the same time the first scientific degree, which is obtained at the third (educational and scientific) level of higher education; corresponds to the eighth qualification level of the National Framework of Qualifications, focused on the person's acquisition of integral, general and professional competencies.

The author analyzed Ukrainian and foreign (international) documents that confirm the importance of research and innovation training of scientific and pedagogical personnel, doctors of philosophy:

– Salzburg principles (Salzburg I, 2005, Salzburg II 2010): the goal of doctoral education is to cultivate a research mindset, cultivate flexibility of thought, creativity and intellectual autonomy with the help of an original, specific research project;

– National qualifications framework: correspondence of the third (educational and scientific) and scientific levels of higher education to the 8th level, which provides for mastery of conceptual and methodological knowledge in the field, formation of skills in conducting thorough scientific research with due academic integrity, striving for continuous self-development and self-improvement;

– The procedure for the training of higher education applicants for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in higher education institutions (scientific institutions) (2016, with changes): the need for the formation of such research competencies as oral and written presentation of the results of one's own scientific research, management of scientific projects and / or making proposals for financing scientific research, registration of intellectual property rights.

An analysis of the Higher Education Standard (third (educational and scientific) level, field of knowledge 07 Management and Administration, specialty 073 Management) and the educational and scientific program «Management», which has been implemented at Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna since 2016, was analyzed.

It has been established that the system of training doctors of philosophy for research and innovation activity requires constant improvement of theoretical and methodological principles in the context of national standardization of the specified process while preserving the autonomous right of higher education institutions and scientific institutions to the uniqueness of educational and scientific programs.

Prospects for further research in this direction consist in a combination of theoretical, quantitative and qualitative analysis of the dynamics of the development of the components of the system of training doctors of philosophy in general and research and innovation activities in particular.

Keywords: doctor of philosophy, training of doctors of philosophy in management, research and innovation activity, Standard of higher education, educational and scientific program «Management».

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес, зумовлений докорінними змінами у економіці, політиці, екології та суспільному житті України, спричинив подальше зростання значущості підготовки наукових кадрів – молодих, перспективних для суспільства, наукової сфери.

Наукова діяльність у закладах вищої освіти є невід’ємною складовою освітнього процесу й здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності у системі вищої освіти. Закон України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами) визначає головні завдання наукової діяльності у закладах вищої освіти, до яких належать:

- органічна єдність змісту освіти й програм наукової діяльності;
- створення стандартів вищої освіти, підручників і навчально-методичних посібників з урахуванням досягнень науки й техніки;
- упровадження результатів наукових досліджень у практику; безпосередня участь суб’єктів навчально-виховного процесу в науково-дослідних роботах, що проводяться у закладах вищої освіти;
- організація наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу [7].

Науково-дослідна діяльність у закладах вищої освіти України здійснюється на основі діючих Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», статутів університетів та інших закладів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значний інтерес наукової спільноти до різних питань підготовки науково-педагогічних кадрів, теоретико-методичних засад підготовки докторів філософії, а саме:

- теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності (В. І. Меньяйло та ін.) [10];
- змістові засади імплементації дослідницької компоненти в підготовці докторів філософії; узагальнення практичного досвіду ЗВО України щодо створення організаційних та технологічних умов для формування дослідницьких компетентностей у PhD-здобувачів (О. І. Безлюдний, О. О. Кравченко, О. Д. Сафін, Н.М. Коляда) [1, с. 233];
- розвиток третього рівня вищої освіти, світові та європейські тенденції, документальна база Європейського простору вищої освіти (М. Винницький, В. Моренець, Ж. Таланова та ін. [4]);
- *формування філософсько-методологічної культури майбутніх докторів філософії; формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії як передумови їхньої інноваційної діяльності* (А. Л. Бержанір) [2; 3];
- *та ін.*

Сучасні науковці визначають дослідницьку діяльність як «пізнавальну творчу діяльність, що розгортається за структурою наукового дослідження і спрямована на відтворення наявної та отримання нової інформації, а під дослідницько-інноваційною діяльністю докторів філософії розуміє комплексну діяльність, спрямовану на створення, освоєння та поширення нових знань з метою вирішення природничих і суспільних проблем, результатом якої залежно від рівня обробки нових знань є науково-інформаційний (публікації, звіти, дисертації), науково-інноваційний (технології, моделі, проекти) або інноваційний (товари та послуги) продукти» (В. Меньяйло) [10].

За результатами досліджень автори виокремлюють шляхи удосконалення теорії і практики підготовки докторів філософії в Україні, з-поміж яких: стандартизація процесу підготовки докторів філософії (насамперед, у межах наукових галузей) зі збереженням автономного права ЗВО, наукової установи на унікальність освітньо-наукової програми; затвердження паспортів наукових спеціальностей; урахування позитивного зарубіжного досвіду зі збереженням кращих вітчизняних практик тощо [9, с. 303].

Ці та інші питання є предметом актуальних досліджень проблеми підготовки докторів філософії з метою пошуку перспективних напрямів розвитку науки, зокрема, наукової спеціальності 073 Менеджмент.

Мета статті – охарактеризувати теоретико-методичні засади підготовки докторів філософії з менеджменту до дослідницько-інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» з 2014 р. в Україні розпочався новий етап у підготовці наукових та науково-педагогічних кадрів: «Із прийняттям Постанови КМУ щодо затвердження «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (2016) у кожному закладі вищої освіти (ЗВО) та науковій установі вже накопичено значний досвід реалізації освітньо-наукових програм за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти» [1, с. 233].

Про важливість дослідницько-інноваційної підготовки науково-педагогічних кадрів свідчить низка українських та зарубіжних (міжнародних) документів, а саме:

– Зальцбургські принципи (Salzburg I, 2005, Salzburg II 2010): мета докторської освіти – «культивувати дослідницький настрій, виховувати гнучкість думки, творчість та інтелектуальну автономію за допомогою оригінального, конкретного дослідницького проєкту» [16];

– Національна рамка кваліфікацій: відповідність третього (освітньо-наукового) та наукового рівнів вищої освіти 8 рівню, що передбачає «оволодіння концептуальними та методологічними знаннями в галузі, формування вмінь ведення ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення» [12];

– Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (2016, зі змінами): унормована необхідність формування таких дослідницьких компетентностей, як «усне та письмове представлення результатів власного наукового дослідження, управління науковими проєктами та / або укладання пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрація прав інтелектуальної власності» [14].

Основними завданнями дослідницької діяльності докторів філософії є «розробка й реалізація дослідницьких проєктів; участь у грантових програмах і конкурсах наукових проєктів вітчизняного і міжнародного рівнів; подання заявок на отримання свідоцтв авторського права; публікація результатів наукових досліджень у наукових фахових виданнях України або зарубіжних країн, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus або Web of Science; участь у міжнародних і вітчизняних наукових конференціях; участь у програмах із міжнародної [10].

Загалом доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, який здобувають на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти; відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій, орієнтований на здобуття особою інтегральної, загальних і фахових компетентностей, а саме здатності «продувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у галузі управління та адміністрування, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики, 9 застосовувати новітні методології наукової та педагогічної діяльності, здійснювати власні наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» (Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень, галузь знань 07 Управління і адміністрування, спеціальність 073 Менеджмент. Стандарт затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.12.2021 р. № 1436) [15].

Відповідно до Стандарту об'єкт вивчення – «управління організаціями та їх підрозділами; цілі навчання – підготовка фахівців, здатних продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у галузі управління та адміністрування, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики, застосовувати новітні методології наукової та педагогічної діяльності, здійснювати власні наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [15].

Теоретичний зміст предметної області охоплює:

– парадигми, закони, закономірності, принципи, історичні передумови розвитку менеджменту;

– концепції системного, ситуаційного, адаптивного, антисипативного, антикризового, інноваційного, проектного менеджменту тощо;

– функції, методи, технології та управлінські рішення у менеджменті [15].

В Україні підготовку докторів філософії за спеціальністю 073 Менеджмент третього (освітньо-наукового) рівня здійснюють ціла низка закладів вищої освіти та наукових установ. Відповідно до змісту освітньо-наукових програм та навчальних планів підготовка докторів філософії включає теоретичне навчання, практичну підготовку, проведення власного наукового дослідження, а також передбачає залучення аспірантів до дослідницької діяльності в ЗВО та створення сприятливих умов для її реалізації [1, с. 249].

З-поміж інших – освітньо-наукова програма «Менеджмент», яка з 2016 року реалізується в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (Інститут економіки та бізнес-освіти). Галузь знань: 07 Управління та адміністрування. Спеціальність: 073 Менеджмент. Освітній ступінь: доктор філософії. Кваліфікація: доктор філософії зі спеціальності «Менеджмент» [13].

Мета освітньо-наукової програми – формування системи професійних компетентностей управління бізнесом підприємства та практичних навичок щодо організаційно-управлінської, аналітичної, консультативної, проектної та науково-дослідницької роботи. Зокрема, загальною метою програми передбачено «розвинути в аспірантів дослідницькі навички в предметній області високого рівня за рахунок їх глибокого розуміння більш загальних дискусій на тему економічного розвитку та ролі управління національним господарством» [13].

Реалізація такої мети забезпечується комплексом інтегральної, загальних та спеціальних компетентностей, з-поміж яких – формування дослідницьких компетентностей у докторів філософії:

– інтегральна компетентність – здатність розв’язувати комплексні проблеми у сфері менеджменту та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики;

– ЗК1. Оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду;

– ЗК2. Здатність до критичного мислення генерування нових складних ідей, аналізу та синтезу цілісних знань;

– ЗК3. Здатність до організації та проведення оригінальних наукових досліджень;

– ЗК4. Здатність спілкуватись з науковою спільнотою з метою презентації результатів наукових досліджень та їх оприлюднення державною, англійською та/або іншою іноземною мовою;

– ЗК5. Здатність до науково-педагогічної діяльності у галузі управління та адміністрування; ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань та академічної доброчесності;

– СК1. Здатність до пошуку, обробки та аналізу та узагальнення інформації для проведення самостійних наукових досліджень у сфері менеджменту;

– СК2. Здатність обґрунтовано обирати та використовувати методи та інструменти наукових досліджень у сфері менеджменту;

- СК3. Здобуття глибинних знань з менеджменту, зокрема розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань, критичного аналізу основних концепцій, оволодіння науковою термінологією;
- СК4. Набуття універсальних навичок дослідника у сфері менеджменту, зокрема застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності;
- СК5. Здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з менеджменту;
- СК6. Здатність до впровадження результатів власних досліджень у сфері менеджменту [13].

Зміст освітньо-наукової програми забезпечує повноцінну підготовку здобувачів вищої освіти до дослідницької діяльності за спеціальністю 073 Менеджмент. Готовність здобувачів ступеня доктора філософії до дослідницької діяльності забезпечується змістом освітніх компонентів «Методологія та методика науково-педагогічних досліджень», «Стратегічний менеджмент», «Стратегічне планування економічного розвитку» та інших обов'язкових і вибіркових дисциплін. Насамперед, шляхом формування відповідних компетентностей щодо залучення до проведення дослідження, що відповідає п. 27 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (2016, зі змінами) [14].

Університет організаційно та матеріально забезпечує в межах освітньо-наукової програми «Менеджмент» можливості для проведення і апробації результатів наукових досліджень аспірантів, зокрема шляхом: участі в організації наукових заходів; участі у роботі наукових товариств, Ради молодих науковців; публікації матеріалів досліджень у фаховому періодичному журналі «Економічні горизонти» [6]; участі у роботі дослідницьких структур Інституту економіки та бізнес-освіти (науково-дослідної лабораторії маркетингу та управління бізнесом, Науково-дослідної лабораторії проблем соціально-економічного розвитку України, науково-дослідної лабораторії управління фінансами, науково-дослідної лабораторії розвитку інноваційного підприємництва та ін.) [8].

Важлива складова підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема докторів філософії – навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Зокрема, відповідно до навчальної програми освітньої компоненти «Методологія та методика науково-педагогічних досліджень» укладено навчально-методичний посібник «Методологія та організація наукових досліджень» (2021). У виданні висвітлено теоретичні засади науково-дослідної діяльності та запропоновано методичні рекомендації щодо виконання конкретних видів наукових, навчально-дослідних, дисертаційних та інших робіт [11].

На думку науковців, теоретиків і практиків дослідницька діяльність є «вагомою складовою підготовки майбутнього дослідника і задовольняє здобувачів формами роботи, відповідним навчально-методичним супроводом та консультативною допомогою» [1, с. 252]. При цьому дослідницька діяльність здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є різноаспектною, «передбачає проведення власного оригінального наукового дослідження та включає

різні види активностей дослідницького характеру в умовах закладу вищої освіти із наявною системою заходів та відповідним науковим середовищем. Визначальними у цьому є інтереси і наміри здобувачів, можливості для формування їхньої індивідуальної освітньої траєкторії, рівень самостійності та доступності ресурсів закладу вищої освіти. Саме дослідницька спрямованість насичує зміст усіх навчальних дисциплін та виробничих практик» [1, с. 253].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, сьогодні система підготовки докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності потребує постійного удосконалення теоретико-методичних засад у контексті загальнодержавної стандартизації означеного процесу зі збереженням автономного права закладів вищої освіти, наукових установ на унікальність освітньо-наукових програм.

Перспективи подальших досліджень в цьому напрямі полягають у поєднанні теоретичного, кількісного та якісного аналізу динаміки розвитку складових системи підготовки докторів філософії загалом та до дослідницько-інноваційної діяльності зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдний О. І., Кравченко О. О., Сафін О. Д., Коляда Н.М. Дослідницька складова у підготовці Phd здобувачів. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. Вип. 1 (8). С. 232–245.
2. Бержанір Анатолій. Формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії як передумови їхньої інноваційної діяльності. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. Вип. 1 (8). С. 215–222.
3. Бержанір Анатолій. Формування філософсько-методологічної культури майбутніх докторів філософії. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. Вип. 2 (7). С. 294–302.
4. Винницький М. Впровадження третього циклу вищої освіти – ключ до успіху Болонського процесу. *Вища школа*. 2008. № 12. С. 20–27.
5. Докторські програми в Україні: досвід НаУКМА / За ред. В. П. Моренця. Київ : Універ. вид-во «Пульсари», 2010. 160 с.
6. Економічні горизонти. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/> (дата запити: 08.09.2022).
7. Закон України «Про освіту» (2017, зі змінами). URL: <https://bit.ly/3DWWuGL> (дата запити: 02.09.2022).
8. Інститут економіки та бізнес-освіти. Наукова діяльність. URL: <https://econom.udpu.edu.ua/pro-fakultet/nauka> (дата запити: 08.09.2022).
9. Коляда Н., Левченко Н., Заболотна О. Підготовка докторів філософії із соціальної роботи в Україні: перший досвід та перспективи розвитку. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2 (7). С. 291–305.
10. Меньяло В. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 43 с.
11. Методологія та організація наукових досліджень : навч.-метод. посіб. для студ. економ. спец. закл. вищ. освіти / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. Г. М. Чирва. Умань, 2021. 200 с.
12. Національна рамка кваліфікацій (постанова КМУ № 1341 від 23.11.2011 у редакції від 25.06.2020 № 519). URL: <https://bit.ly/3oUbcAq> (дата запити: 02.09.2022).
13. Освітньо-наукова програма «Менеджмент». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: <https://udpu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/48209> (дата запити: 08.09.2022).
14. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою КМУ № 261 від 23.03.2016 р. (зі змінами, Постанова КМ № 283 від 03.04.2019 р.). URL: <https://bit.ly/3oV9mQk> (дата запити: 02.09.2022).

15. Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень, галузь знань 07 Управління і адміністрування, спеціальність 073 Менеджмент. Стандарт затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.12.2021 р. № 1436. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/24/073-Menedzhment.Dok.filos.02.06.2022.pdf> (дата запиту: 08.09.2022).
16. Salzburg I «Conclusions and Recommendations from the Bologna Seminar on “Doctoral Programmes for the European Knowledge Society”», Salzburg, 3-5 February 2005. URL: <https://eua.eu/downloads/publications/salzburg%20recommendations%202005.pdf> (дата запиту: 02.09.2022).

REFERENCES

1. Bezliudnyi O. I., Kravchenko O. O., Safin O. D., Koliada N.M. Doslidnytska skladova u pidhotovtsi Phd здобувачів. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2022. Vyp. 1 (8). S. 232–245. [in Ukrainian]
2. Berzhanir Anatolii. Formuvannia tvorchoi kompetentnosti maibutnikh doktoriv filosofii yak peredumovy yikhnoi innovatsiinoi diialnosti. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2022. Vyp. 1 (8). S. 215–222. [in Ukrainian]
3. Berzhanir Anatolii. Formuvannia filofsosko-metodolohichnoi kultury maibutnikh doktoriv filosofii. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2022. Vyp. 2 (7). S. 294–302. [in Ukrainian]
4. Vynnytskyi M. Vprovadzhennia tretoho tsykladu vyshchoi osvity – kluch do uspikhu Bolonskoho protsesu. *Vyshcha shkola*. 2008. № 12. S. 20–27. [in Ukrainian]
5. Doktorski prohramy v Ukraini: dosvid NaUKMA / Za red. V. P. Morentsia. Kyiv : Univer. vyd-vo «Pulsary», 2010. 160 s. [in Ukrainian]
6. Ekonomichni horyzonty. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/> (data zapytu: 08.09.2022). [in Ukrainian]
7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2017, zi zminamy). URL: <https://bit.ly/3DWWugL> (data zapytu: 02.09.2022). [in Ukrainian]
8. Instytut ekonomiky ta biznes-osvity. Naukova diialnist. URL: <https://econom.udpu.edu.ua/pro-fakultet/nauka> (data zapytu: 08.09.2022).
9. Koliada N., Levchenko N., Zabolotna O. Pidhotovka doktoriv filosofii iz sotsialnoi roboty v Ukraini: pershyi dosvid ta perspektyvy rozvytku. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2021. № 2 (7). S. 291–305. [in Ukrainian]
10. Meniailo V. I. Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh doktoriv filosofii do doslidnytsko-innovatsiinoi diialnosti : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet. Zaporizhzhia, 2020. 43 s. [in Ukrainian]
11. Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen : navch.-metod. posib. dlia stud. ekonom. spets. zakl. vyshch. osvity / MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny ; ukhad. H. M. Chyrva. Uman, 2021. 200 s. [in Ukrainian]
12. Natsionalna ramka kvalifikatsii (postanova KMU № 1341 vid 23.11.2011 u redaktsii vid 25.06.2020 № 519). URL: <https://bit.ly/3oUbCag> (data zapytu: 02.09.2022). [in Ukrainian]
13. Osvitno-naukova prohrama «Menedzhment». Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny. URL: <https://udpu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/48209> (data zapytu: 08.09.2022). [in Ukrainian]
14. Poriadok pidhotovky здобувачів vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh), zatverdzheno Postanovoiu KMU № 261 vid 23.03.2016 r. (zi zminamy, Postanova KM № 283 vid 03.04.2019 r.). URL: <https://bit.ly/3oV9mQk> (data zapytu: 02.09.2022). [in Ukrainian]
15. Standart vyshchoi osvity: tretii (osvitno-naukovyi) riven, haluz znan 07 Upravlinnia i administruvannia, spetsialnist 073 Menedzhment. Standart zatverdzheno ta vvedeno v diiu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 24.12.2021 r. № 1436. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/24/073-Menedzhment.Dok.filos.02.06.2022.pdf> (data zapytu: 08.09.2022). [in Ukrainian]
16. Salzburg I «Conclusions and Recommendations from the Bologna Seminar on “Doctoral Programmes for the European Knowledge Society”», Salzburg, 3-5 February 2005. URL: <https://eua.eu/downloads/publications/salzburg%20recommendations%202005.pdf> (data zapytu: 02.09.2022). [in Ukrainian]